

Crònica d'un desaparegut

El cas del sacerdot Antoni Llidó (Xàbia, Marina Alta, 1936) és un exemple clar de com la dictadura militar va fer "desaparèixer" milers de persones. La seua família ha passat gairebé vint-i-cinc anys lluitant per aclarir on es troba el religiós valencià.

"Els camions, autobusos, taxis, comerç, transport, salut, etc. es troben en vaga des de fa quinze dies. La situació a Santiago (tres milions d'habitants) i altres grans ciutadans com Valparaíso, Antofagasta, Concepción, etc. es fa insostenible, ja que no arriben aliments. Manca el pa des de fa tres dies. El govern es troba impotent per resoldre aquests problemes. Els militars protegeixen els camions en vaga i es neguen a donar protecció als xofers d'esquerres que s'atreveixen a eixir. [...] Viure a Xile en aquests moments continua essent apassionant però cada vegada més perillós." Amb aquestes paraules descrivia el sacerdot valencià Antoni Llidó la situació que es vivia a la capital de Xile el 13 d'agost del 1973, gairebé un mes abans del colp d'estat que portaria al poder el general Pinochet. Un any després va desaparèixer del mapa engolit en una presó de la policia política de Pinochet, la temuda Dirección de Inteligencia Nacional (DINA). Des d'aquest moment la seua família de Xàbia, encapçalada per la seua germana, va posar en marxa una recerca que encara avui intenta aclarir on es troba el religiós. La investigació encetada fa uns anys arran la denúncia feta per la Fundació President Salvador Allende i per la Unió Progressista de Fiscals i duta a terme a l'Audiencia Nacional pel jutge Manuel García Castellón han donat una forta empenta al cas Llidó. El darrer episodi d'aquest drama l'ha protagonit-

ARXIU

zat el titular del Juzgado Número 1 del Crimen de Santiago de Xile quan a mitjan mes d'agost va reobrir el cas. La pressió de l'Agrupación de Familiares de Detenidos Desaparecidos i els testimonis aportats per la família, que impliquen fins i tot el mateix general Pinochet, han estat la clau per posar damunt de la taula el cas d'una desaparició que encara avui no ha estat resolta.

El pare Llidó va nàixer a Xàbia (Marina Alta) el 24 d'abril de 1936. Al 1962 va ser ordenat sacerdot, i poc després va començar la seua feina pastoral als pobles de Quatretondeta i Balones, tots dos del Comtat. Llidó era molt inquiet culturalment, i de seguida va promoure que els xiquets d'aquests

pobles estudiaren seguint les classes per la ràdio del "batxillerat radiofònic", a més d'encarregar-se ell mateix d'educar-los ajudat d'uns quants estudiants de la Universitat de València. Només van ser quatre anys però que van deixar una profunda petja en els prop de quaranta alumnes que van gaudir del seu magisteri. Després de fer el servei militar com a capellà castrense, la Comissió Episcopal de Missions i Cooperació entre les Esglésies va proposar-li d'anar a Xile dins d'un programa segons el qual la diòcesi de València enviava regularment capellans a Sud-amèrica. Al juny del 1969 Antoni Llidó se'n va anar cap a Santiago de Xile, la seua nova casa es trobava a Quillota, una ciutat d'uns

El pare Antoni Llidó (a l'esquerra de la imatge) saludant el president de Xile Salvador Allende (a la dreta). El religiós valencià sempre va donar suport al govern democràtic del polític socialista.

Xile segons Antoni Llidó

El sacerdot valencià no va deixar mai d'escriure a la seua família. És per això que la seua germana conserva centenars de cartes en què Antoni Llidó descriu la situació política i social xilena abans i després del colp d'estat del general Pinochet.

5 de gener de 1972

“Amb el clergat les coses van de mal en pitjor, el meu compromís amb la línia política d'esquerres és més obert i això resulta imperdonable per a Pienovi i per al bisbe. [...] Després del terratrèmol han fet construir al costat de la parròquia una casa bungalow una mica insultant per a una comunitat on hi ha famílies amb vuit fills vivint en una barraca de fusta de sis per tres metres. Jo m'hi he negat a viure i això ha creat una tibanor.”

Març del 1972

“Sembla que hi ha un pla per anar eliminant els capellans joves estrangers, que en la seua majoria s'han compromès políticament. El clergat xilè és inexistent perquè se n'ha anat retirant per casar-se i dedicar-se a altres assumptes. La veritat és que el panorama general és molt negre. Acabem d'eixir d'una alerta general de tota l'esquerra perquè hi ha hagut moviments de tropes i trobades d'alts comandaments militars que feien témer el colp d'una manera immediata.”

1972

“La situació per a Allende es fa cada vegada més insostenible. El Parlament aprova lleis que tiren a terra els pocs avenços socialistes del govern. A Allende li queden dues alternatives: acceptar-les [...] o cridar el plebiscit. En ambdues opcions porta les de perdre ja que el poble li seria advers. Ell va guanyar les eleccions amb un 36% i això ho saben els reaccionaris. L'estan humiliant a diari exigint-li que si és 'el president del poble, es pose en mans del poble'. Pot ocórrer que Allende [...] segueisca el programa autènticament socialitzant

amb què s'arribaria immediatament al colp d'estat i a la repressió militar.”

Nadaí de l'any 1973, primera carta des de la clandestinitat

“És convenient que no dones la meua adreça fins que jo t'ho diga, perquè per la meua feina canvie constantment de residència i les cartes es poden extraïar.”

10 de juliol de 1974

“Us escric des d'alguna part del front, com es diu en temps de guerra. El toc de queda és aprofitat per exercir impunement i sense testimonis la més atroç repressió. Com ja us vaig dir en una carta anterior, nosaltres entenem que absentar-se en aquests moments [...] no deixa de ser una traïció a la classe oprimida que pateix l'escomesa brutal del colp uniformat, seria un suïcidi polític.”

La darrera carta, setembre 1974

“A les setmanes que precediren l'11, el poble va ser sotmès a una repressió col·lectiva com només s'havia conegut durant els dies posteriors al colp. [...] La resistència s'organitza a tots els nivells i utilitzant tots els mitjans. Des de la propaganda escrita a l'armada, passant pel sabotatge econòmic i la formació d'organitzacions clandestines. Jo estic bé. Un any de vida clandestina crec que m'ha canviat prou. Es viu una vida prou estranya, tot i que amb una plenitud que fins ara jo no havia conegut. El canvi de fisonomia i d'identitat tenen conseqüències psicològiques inesperades. [...] Continuen caient companys tots els dies, però fins ara jo m'he pogut salvar. Tant de bo que la sort em continue acompanyant [...] Si alguna cosa dolenta em succeïra, vull que tinguen clar que el meu compromís amb això que faig ha estat lliurement contret amb l'alegria de saber que açò és exactament el que em correspon fer en aquest moment. [...] La por és present en tot moment i en cadascun de nosaltres perquè no som herois de pel·lícula.”

50.000 habitants, prop de la portuària Valparaíso. Segons explica la seua família, el sacerdot va triar aquesta destinació perquè ja hi havia anat tres valencians i d'aquesta manera no trobaria a faltar tant el país. Amb les maletes carregades de nous projectes, Llidó es trobà al mig d'una situació social complicada per a un sacerdot de Xàbia. Les lluites socials entre els obrers de la industrial Quillota i les forces reaccionàries de la dreta representades per l'exèrcit, l'església i el poder econòmic, l'arrossegaren a prendre partit de seguida al costat dels qui ell considerava més desfavorits. Ell mateix renuncià a la paga que li proporcionaven els feligresos del barri on va arribar, Lacordi, perquè es va adonar que no es trobaven en una bona situació econòmica. El 1971 un terratrèmol va destruir una bona part dels barris marginals on exercia com a capellà i com a mestre. La seua nova residència seria un barri encara més marginal i degradat, O'Higgins. Políticament, però, es comprometia cada vegada més amb la Unidad Popular d'Allende, encara que acabaria simpatitzant amb el Movimiento de Izquierda Revolucionaria (MIR).

El compromís de Llidó. La família d'Antoni Llidó recorda molt bé l'espiral d'esdeveniments que van afectar el sacerdot a partir del 1972. Pepa Llidó, la seua germana de 58 anys, ha passat gairebé dues dècades buscant entre les cendres de la dictadura xilena el rastre que Antoni va deixar per on va passar. Conserva devotament els centenars de cartes que li va enviar el seu germà on relata tota la situació política, social i personal que va viure al Xile dels anys setanta. “Al juliol del 1972 —explica Pepa Llidó— el govern va emetre una ordre de control d'armes, realment per desarmar els grups d'esquerres, una excusa, vaja! El diari *El Mercurio* havia propagat el rumor que havien arribat armes des de Cuba per a aquesta gent. Curiosament no van escorcollar cap seu d'organitzacions de dretes. A casa d'Antoni, però, en-

RAFA GIL

tra l'exèrcit buscant armes però només troben documentació del MIR. Ell no en podia ser membre perquè no era xilè. Però amb aquesta excusa el detenen i l'alliberen de seguida sense acusar-lo de res." Poc després d'aquest incident, la jerarquia eclesiàstica de Quillota hi va dir la seua, i es va alinear amb les tesis conservadores. El bisbe de Valparaíso, Emilio Ruiz Tagle, era un *momio*, un membre de l'església proper a l'exèrcit i als grups de pressió que propugnaven un colp d'estat. Enfront seu es trobaven gent com l'arquebisbe de Santiago de Xile, el cardenal Raúl Silva i tot un grup de sacerdots estrangers com Llidó. "Als rectors que tenien una actitud més compromesa amb el poble —prosegueix la seua germana— els van dir que se n'anaren del país perquè eren estrangers. Antoni s'hi negà perquè creia que la seua feina es trobava als barris marginals. El bisbe Ruiz Taigle l'amenaçà dient que si no l'obeïa, el suspendria de les seues funcions sacerdotals a Valparaíso. Pel meu germà el més important és que ell se sentia rector i que si tornava a València seria com traïr la gent que ell intentava ajudar." Però Tagle va acomplir les seues amenaces i de colp i volta Llidó va ser suspès *a divinis* de les seues funcions sacerdotals poc abans del colp d'estat de Pinochet.

Tancs als carrers. L'11 de setembre de 1973 els tancs de l'exèrcit xilè van eixir al carrer com a mesura intimidatòria del colp d'estat que s'estava produint a tot el país. Antoni, de seguida se'n va anar de sa casa i va passar a la clandestinitat. Un company seu en aquests moments d'incertesa política va explicar a la família mitjançant una carta l'interès que tenia l'exèrcit per capturar el religiós valencià: "des del dia del colp [...] abocaren totes les seues forces a la recerca del parador d'Antoni, escorcollant cases, llançant bombes de fum prop de l'església on vivia, per les clavegueres [...] Tot i això, la recerca resultà inútil. Veient l'interès dels colpistes per la seua persona vam

decidir traure'l de la zona." Antoni aviat va deixar Quillota per perdre's als carrers de Santiago de Xile. Per a la seua família aquesta és l'etapa més fosca de la vida del sacerdot.

En mans de la DINA. L'1 d'octubre del 1974, el sacerdot és detingut a Santiago de Xile. "Anava a la casa d'algun conegut, però no va tornar. Ell veia tots els dies un amic de Quillota com a mesura de seguretat, perquè si li passava qualsevol cosa de seguida se sabia. Però no va aparèixer", diu la seua germana. A partir d'aquest

El pare Llidó va ser enviat per la diòcesi de València a Xile el 1969. La seua destinació va ser una ciutat al sud del país.

moment es fa difícil seguir la pista d'Antoni Llidó, ja que el règim militar va establir dos tipus de detencions per als presos polítics: l'oficial i la no oficial o "desaparegut". Segons els testimonis que la família ha pogut localitzar durant tots aquests anys, portaren Antoni Llidó al centre de detenció de la DINA del carrer de José Domingo Canas núm. 1.315, a la cel·la número 13. Allà el van torturar perquè delatara els seus companys a la clandestinitat. Però aquest sacerdot prim i inquiet no va cedir als colps que li propinaven els agents de la DINA. Com que els interrogatoris amanits amb violència de tota mena no van donar resultats, els membres de la policia política van posar en marxa el pla B. La seua agent Marcia Alejandra Merino, la Flaca, va entrar en acció demanant a Llidó que confessara, que ella mateixa ho havia fet i que no passaria res

si delatava els seus companys del MIR. Antoni li va dir, endolorit pels colps rebuts i l'electricitat que li aplicaven per tot el cos, "Vostè pot dormir a la nit amb la consciència tranquil·la?". La Flaca ha declarat públicament que va intentar, infructuosament convèncer aquest sacerdot perquè parlara, però no ho va aconseguir. El 25 d'octubre Llidó va ser enviat a un altre centre de detenció per a *desapareguts*, Cuatro Álamos, que es trobava dins d'un centre de detinguts oficials que es deia Tres Álamos, a la capital de Xile. Allà es perd definitivament la pista d'Antoni Llidó. Segons el testimoni d'alguns companys de cel·la que van poder eixir amb vida del malson de Cuatro Álamos, el 27 del mateix mes l'exèrcit s'emportà el sacerdot juntament amb altres detinguts. Un regidor xilè va declarar als anys vuitanta que coneixia la tràgica destinació

Pepa Llidó, germana del sacerdot valencià desaparegut. Pepa ha passat més de vint anys lluitant per esbrinar què li va ocórrer al seu germà a Xile el 1973.

ARXIU / EFE

El bisbe luterà Helmut Frenz, va afirmar que el general Pinochet coneixia el cas de la desaparició d'Antoni Llidó. Segons el religiós, el militar va afirmar que Llidó "no és un sacerdot, sino un marxista".

de les persones que acompanyaven Llidó: l'exèrcit els va llançar des d'helicòpters mentre sobrevolaven l'oceà.

Pinochet ho sabia? Uns mesos després del colp d'estat, els casos de tortures, maltractaments i assassinats contra una part de la població es van fer evidents als ulls de gent com el bisbe luterà resident a Xile Helmut Frenz. Aquest ciutadà alemany es va preocupar després del colp d'aconseguir proves documentals de les pràctiques de la DINA i de l'exèrcit. Com a copresident, juntament amb el bisbe catòlic Aritzia, del Comitè Pro-Pau, van fer una visita al general Pinochet mesos després del colp d'estat per mostrar-li les fotografies, informes mèdics o declaracions de testimonis que demostraven que a Xile es torturava els presoners. A més, el bisbe Aritzia va presentar el cas del pare Antoni Llidó a Pinochet. "La seua reacció va ser com si coneguera el cas concret—recorda el religiós—, que sabia de qui li parlaven. La seua resposta va ser contundent: 'Aquest no és sacerdot, és marxista.' Evidentment ens va deixar sorpresos, però encara va anar més lluny. 'Als marxistes, hem de torturar-los perquè canten, perquè d'una altra manera no ho fan'.

La jerarquia eclesiàstica de Val-

L'1 d'octubre de 1974 Llidó va desaparèixer. La policia política, la DINA, el va portar a un centre de detenció de Santiago de Xile.

paraíso amb el bisbe Ruiz Tagle al capdavant, de seguida va aplaudir el règim de Pinochet i fins i tot va arribar a declarar: "S'ha vessat sang, però sang necessària per a la purificació i per al poble." El pare Pienovi, que havia viscut amb Llidó, també va declarar que havien vist el sacerdot valencià "repartint armes com pa calent" moments després del colp d'estat. La família només va rebre una comunicació del nunci del Vaticà a Santiago de Xile anunciant-los que Antoni estava detingut, que es trobava bé, però que la Junta Militar no ho comunicaria oficialment a la família.

La justícia xilena tampoc no ha col·laborat gaire per resoldre aquest cas. Fins l'any 1992 cap jutjat xilè no va admetre a tràmit

una querella criminal per tortures. Pocs mesos després va ser desestimada. El passat 13 d'agost el titular del Primer Juzgado del Crimen Santiago de Xile va ordenar reobrir les investigacions sobre el cas Llidó. L'advocat Carlos Sánchez, representant a Xile de la recentment creada Associació Cultural Antoni Llidó, va aportar nombrosos testimonis i proves perquè el jutge iniciara les investigacions.

Els torturadors, al descobert.

Els companys de cel·la del sacerdot que van sobreviure han assenyalat els torturadors que suposadament van maltractar-lo fins a la mort. Són els oficials de l'exèrcit Miguel Krasnoff Marchenko, Francisco Ferrer Lima, Fernando Laureani Maturana, Ricardo Lawrence Mires, Gerardo Godoy García, i l'oficial del cos de carabiners Ciro Ernesto Torres Sáez. Tots ells sota les ordres del general Manuel Contreras —actualment a la presó per l'assassinat del canceller del govern Allende, Orlando Lettelier el 1976 als EUA— màxim responsable de la DINA durant la dictadura militar xilena. Pel que fa a Miguel Krasnoff, continua en actiu a l'exèrcit xilè.

L'església valenciana que va enviar en missions Llidó a Xile no ha reaccionat davant aquesta allau de successos al voltant de la desaparició del sacerdot de Xàbia. A mitjan mes d'agost l'advocat de la família Llidó a Xile va demanar al bisbe Agustí García-Gasco, que exercira la seua influència davant de les autoritats xilenes per aclarir el cas. De moment el bisbe de la diòcesi de València encara no ha dit res. Pepa Llidó ha patit en pròpia carn aquesta desídia de l'església valenciana: "Vaig demanar a València si hi havia alguna constància dels sacerdots que van desaparèixer allà i concretament del meu germà. Em van respondre que no hi havia res perquè Antoni no va morir com un rector sinó com un guerriller".

Mario Reyes